

יש צורך להיערך להקמת ממשל צבאי זמני בצפון רצועת עזה

11.03.2024 | קובי מיכאל | written by

- הטענות למשבר ההומניטרי מגבירות את אלומת הביקורת על ישראל מבלי שהן נוגעות בליבת הבעיה.
- נושא הסיוע ההומניטרי נקשר גם לסוגיית "היום שאחרי" ומכביד על ישראל בכל הנוגע להמשך ניהול המערכה, בדגש לגבי ההיערכות למבצע צבאי ברפיח, שהוא תנאי הכרחי למימוש מטרות המלחמה ולסיומה.
- הדרך לאפשר לסיוע ההומניטרי להגיע לכתובת הנכונה עוברת דרך השמדת היכולות הצבאיות והשלטוניות של החמאס בכל הרצועה ומחייבת שליטה ישראלית במרחב, שגם תבהיר לאוכלוסייה שתם עידן חמאס ברצועת עזה.
- במציאות שנוצרה נראה שהחלופה הסבירה, הרלוונטית והיעילה היחידה היא כינון ממשל צבאי ישראלי זמני בצפון הרצועה בשלב ראשון, ובהמשך ובהתאם להתפתחות הנסיבות גם במרחב מחנות המרכז וח'אן יונס.
- להקמת ממשל צבאי שלוש מטרות עיקריות וחשובות: הראשונה, הגשת סיוע הומניטרי בהיקף הנדרש לאוכלוסייה האזרחית שלא באמצעות אונר"א או חמאס ומניעת ההשתלטות של חמאס על הסיוע הזה או בזיזתו על ידי ההמון. המטרה השנייה היא החלשת חמאס ואיתות ברור לאוכלוסייה שחמאס כבר איננו חלופה שלטונית ליום שאחרי המלחמה. המטרה השלישית היא הכנת השטח והתנאים לכניסת מנהלת בינלאומית-אזורית שתקבל את האחריות לניהול השטח והאוכלוסייה ולתחילת תהליך שיקום הרצועה, במקביל לחניכה ולהדרכה של מנהל אזרחי מקומי שאינו משויך לחמאס או מזוהה איתו.
- נכון יהיה לכרוך את המהלך בחזון רחב ורחוק יותר, כשראשית הצירים היא הקמת ארכיטקטורה אזורית חדשה, שתייצר לפלסטינים ולישראל מרחבי הזדמנויות חדשים.

האירוע שבו נמחצו למוות ונדרסו 118 פלסטינים (לפי דיווח משרד הבריאות הפלסטיני העזתי) בצפון רצועת עזה הינו חריג בכל הנוגע להיקף הנפגעים, אך בהחלט הוא עוד אחד מבין אירועים רבים שבהם משאיות הסיוע ההומניטרי נבזזות בדרום הרצועה וגם בצפונה על ידי חמאס או על ידי המון פלסטיני, והכול תוך גילויי אלימות קשה. האירוע מבליט את סוגיית הסיוע ההומניטרי, שהפכה לסלע מחלוקת מעיק בין ישראל לארה"ב ומזמינה לחצים וביקורת מצד הקהילה הבינלאומית ומדינות ערביות ידידותיות.

הדברים אינם נשארים רק בגדר לחצים מילוליים. נשיא ארצות הברית הודיע על הוראתו לצבא

האמריקאי להקים מזח זמני שדרכו ניתן יהיה לספק סיוע הומניטרי לתושבי עזה. מאוחר יותר אף דווח שהממשל האמריקאי מצפה שישראל תספק את המעטפת הביטחונית להספקת ההומניטרית. במקביל הממשל האמריקאי ממשיך, יחד עם מדינות נוספות, להצניח מזון לתושבי עזה, הצנחה שגבתה את חייהם של חמישה פלסטינים שנמחצו תחת חבילות הסיוע. הטענות למשבר הומניטרי מגבירות את אלומת הביקורת על ישראל מבלי שהן נוגעות בליבת הבעיה. היקף הסיוע ההומניטרי הנכנס לרצועת עזה, וזה שאמור להיכנס ואינו נכנס בשל מגבלות אונר"א, עונה על צורכי האוכלוסייה, אלא שחלק גדול מסיוע זה נבזז על ידי חמאס הן לצריכה עצמית והן לצורך מכירת הסיוע לנזקקים במחירים מופקעים. זו הסיבה המרכזית להתנפלות של תושבי עזה על משאיות הסיוע, וזו גם הסיבה לאירוע שבו נהרגו פלסטינים במהלך ניסיון שכזה. הצנחת סיוע אינה מספקת את המענה, והבאת סיוע נוסף דרך הים, ללא מערך אבטחה שיספק צה"ל, שמשמעותו הינה רכיב של ממשל צבאי, לא תפתור את הבעיה הזו ומהווה יותר תרגיל ביחסי ציבור מאשר ניסיון לפתור את הבעיה באמת.

נושא הסיוע ההומניטרי נקשר גם לסוגיית "היום שאחרי" ומכביד על ישראל בכל הנוגע להמשך ניהול המערכה, בדגש לגבי ההיערכות למבצע צבאי ברפיח, שהוא תנאי הכרחי למימוש מטרות המלחמה ולסיומה. ניתן להניח שהעובדות ידועות למקבלי ההחלטות בארצות הברית ולגורמי הקהילה הבינלאומית, כשלכול ברור שהדרך לאפשר לסיוע ההומניטרי להגיע לכתובת הנכונה עוברת דרך השמדת היכולות הצבאיות והשלטוניות של החמאס בכל הרצועה. הגשמת מטרה זו מחייבת שליטה ישראלית במרחב, שליטה שתבהיר לאוכלוסייה שתם עידן חמאס ברצועת עזה, מה שעשוי להוביל לשחיקת התמיכה העממית הרחבה בחמאס ואת הנהגת חמאס להבנה שאין כל עתיד ותוחלת להמשך קיומה כתנועה שלטונית.

בשטח הרצועה שמצפון לנחל עזה נותרה אוכלוסייה אזרחית בסדר גודל של בין 200 ל-300 אלף תושבים. כמה אלפים מהם מחבלים ואנשי המנגנונים של חמאס. צה"ל ממשיך להילחם במרחב הזה כדי להשמיד תשתיות טרור, להרוג מחבלים ולטהר את השטח מעל ומתחת לקרקע. למרות ההישגים הצבאיים במרחב, ולמרות חופש הפעולה המבצעי שיש לצה"ל והיכולות המודיעיניות המרשימות, חמאס ממשיך במאמציו לפעול צבאית, במתכונת של פעולות טרור וגרילה, ולשקם את אחיזתו האזרחית במרחב.

צה"ל עושה מאמצים רבים להעביר סיוע הומניטרי לצפון הרצועה, אולם חמאס ממשיך לשדוד משאיות סיוע וההמון העזתי ממשיך להתנפל ולבזוז. כל משאית סיוע או שיירה הופכת למוקד אנדרלמוסיה בלתי נשלטת ולאובדן חיי אדם. גם הצנחת סיוע מהאוויר אינה פותרת את בעיית החלוקה. בהצנחת הסיוע ארה"ב מאותתת על אי שביעות רצונה מההתנהלות הישראלית, ולכן ארה"ב פועלת מעל לראשה של ישראל ומצמצמת את מרחב הפעולה שלה. המסר המועבר לאוכלוסייה האזרחית ולחמאס הוא שהלחץ הבינלאומי על ישראל עשוי להבשיל לכדי הפסקת הלחימה טרם מימוש מטרותיה, שפירושה ניצחון חמאס.

מרחב האפשרויות לשיפור המציאות ההומניטרית הקיימת נותר מצומצם, בהעדר חלופות ישימות,

והתוצאה היא פגיעה בלגיטימציה הבינלאומית של צה"ל להמשיך לפעול להשגת מטרות המלחמה. נדמה שרק שליטה ישראלית מלאה על חלוקת הסיוע תאפשר יציאה מהמלכוד הזה. במציאות שנוצרה נראה שהחלופה הסבירה, הרלוונטית והיעילה היחידה היא כינון ממשל צבאי ישראלי זמני בצפון הרצועה בשלב ראשון, ובהמשך ובהתאם להתפתחות הנסיבות גם במרחב מחנות המרכז וח'אן יונס. לישראל יש יכולת מבצעית וארגונית להקמת ממשל צבאי זמני שיקבל את האחריות לניהול השטח והאוכלוסייה. להקמת ממשל צבאי שלוש מטרות עיקריות וחשובות:

הראשונה, הגשת סיוע הומניטרי בהיקף הנדרש לאוכלוסייה האזרחית שלא באמצעות אונר"א או חמאס ומניעת ההשתלטות של חמאס על הסיוע הזה או בזיזתו על ידי ההמון. זאת בהתאם לנורמות של הדין הבינלאומי ולצד הגברת חופש הפעולה המבצעי של צה"ל להשגת מטרות המלחמה. המטרה השנייה היא החלשת חמאס, טיפול בשאריות יכולותיו השלטוניות והצבאיות במרחב ואיתות ברור לאוכלוסייה שחמאס כבר איננו חלופה שלטונית ליום שאחרי המלחמה. איתות כזה עשוי בהחלט לסדוק את שאריות התמיכה, הגדולות מאוד עדיין, בחמאס בקרב האוכלוסייה האזרחית ולהגביר את הלחץ על חמאס מבית. המטרה השלישית היא הכנת השטח והתנאים לכניסת מנהלת בינלאומית-אזורית שתקבל את האחריות לניהול השטח והאוכלוסייה ולתחילת תהליך שיקום הרצועה, במקביל לחניכה ולהדרכה של מנהל אזרחי מקומי שאינו משויך לחמאס או מזוהה איתו.

צפון הרצועה יכול להיות המרחב הראשון. היקף האוכלוסייה הקטן יחסית, והחולשה הצבאית של חמאס במרחב, מייצרים תשתית נוחה יחסית להקמת ממשל צבאי. מתפ"ש ערוך להקמת ממשל צבאי וידע כיצד לעשות את המלאכה. ממשל צבאי, להבדיל ממנהל אזרחי, מנוהל על ידי מפקד צבאי בגיבוי כוחות צבא. המפקד הצבאי בסיוע גורמים מקצועיים של המתפ"ש ידעו למצוא את הנתביים לגורמים רלוונטיים בקרב האוכלוסייה האזרחית כדי להפעיל באמצעותם או יחד איתם את מנגנוני הסיוע האזרחי. הכוח הצבאי במרחב יאבטח את הפעילות ההומניטרית ויאפשר אופטימיזציה שלה. במקביל יפעל הכוח הצבאי לפירוק יתרת התשתיות השלטוניות והצבאיות של חמאס במרחב ויסייע לביסוס שגרת חיים בטוחה יותר.

חשוב והכרחי שישראל תבהיר כי מדובר בממשל צבאי זמני ותלווה את המהלך בפעילות הסברתית ותודעתית אל מול כל קהלי היעד הרלוונטיים (קהילה בינלאומית, האוכלוסייה הפלסטינית ברצועת עזה, הציבור בישראל והמדינות הערביות). במקביל, ישראל צריכה לפעול בתיאום הדוק עם הממשל האמריקאי ועם המדינות הערביות החשובות במרחב, לתיעול מאמצי הסיוע וריכוזם באמצעות הממשל הצבאי ולהכנת התשתית הנדרשת להקמת מנהלת בינלאומית-אזורית. זו תקבל לידיה, בסיום המלחמה, את האחריות לניהול רצועת עזה והתושבים ולהובלת תהליך השיקום של הרצועה לצד הכשרת מנהלת מקומית שאליה תועברנה סמכויות באופן הדרגתי ואחראי, עד לעצמאות תפקודית. ישראל חייבת לשכנע את שותפותיה שמדובר במהלך זמני הכרחי ולהבהיר כיצד המהלך המוצע מתחבר לתוכנית "היום שאחרי" ברצועת עזה, ובזירה הפלסטינית בכלל.

נכון יהיה לכוון את המהלך בחזון רחב ורחוק יותר, כשראשית הצירים היא הקמת ארכיטקטורה אזורית חדשה על בסיס תהליכי הנורמליזציה בין ישראל לבין מדינות ערביות במרחב, בדגש על ערב הסעודית. ישראל צריכה לשכנע שארכיטקטורה אזורית חדשה תייצר לפלסטינים ולישראל מרחבי הזדמנויות חדשים, כאלו שאינם קיימים ואינם יכולים להיווצר במישור הביטחוני-פלסטיני, שמיצה את עצמו זה מכבר.

הארכיטקטורה האזורית צריכה לספק את המעטפת לשינוי העמוק הנדרש בצד הפלסטיני, ובכלל זה פירוק הכוחות החמושים של הרשות ביהודה ושומרון והותרת יכולת לשיטור ולניהול הסדר הציבורי בלבד; הפסקת תשלומים למחבלים בבתי הכלא ולבני משפחותיהם, הפסקת ההסתה בתוכניות הלימודים והחלפת המנהיגות המושחתת במנהיגות אזרחית אחרת. זאת במקביל להקמת מערכת אזרחית ברצועת עזה, כשני תהליכים מקבילים תחת שליטה ביטחונית מוחלטת של צה"ל ביהודה ושומרון וברצועת עזה.

הימנעות מקבלי החלטות בישראל לדון בחלופת הממשל הצבאי, לא כל שכן לקדמו, מעכבת את השגת מטרות המלחמה, מאיצה את המשך הפגיעה בלגיטימציה הבינלאומית להמשך הלחימה ומצמצמת את הסיכוי לשינוי הארכיטקטורה האזורית. המשך המצב הקיים יגרום להגברת החיכוך עם הממשל האמריקני ולחזרה על אירועים קשים במהלך ביזת משאיות סיוע תוך סיכון חיים. בסופו של דבר, בין אם כתוצאה מלחץ אמריקאי לאבטחת הסיוע ההומניטרי שיגיע דרך הים ובין אם כתוצאה מהחרפה נוספת במציאות ההומניטרית, נגיע לאותו מקום שלא ביוזמתנו ולאחר מחיר כבד שנגבה מאיתנו. לכן, ובהעדר חלופות רלוונטיות אחרות, נכון והכרחי לעצב את המציאות ביוזמתנו ולבחור בחלופה המתחייבת בעת הזו.